

Ванда Бароўка

Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт

**Этычны партрэт сучасніка
ў кнізе “Плебейскія гульні”
Франца Сіўко**

Віцебскі празаік Франц Сіўко найперш вядомы як аўтар твораў пра сучаснасць. Яго дэбютная кніга “З чым прыйдзеш” (1991), нягледзячы на пэўную долю вучнёўства, эстэтычна рэпрэзентавала маральнае аблічча людзей сярэдзіны і другой паловы 1980-х гадоў. Мастацкае даследаванне сучасніка працягвалася ў наступных творах, нярэдка праз параўнальны план сучаснасці і мінулага, як у кнізе “Удог”.

“Плебейскія гульні” (2015) – празаічны зборнік з трох аповесцей, у цэнтры якіх знаходзяцца падзеі нашых дзён. Зрэз жыцця беларуса-гаграджаніна і беларуса-вяскоўца пачатку XXI стагоддзя пададзены пісьменнікам па-мастацку тонка і пераканальна. Першая аповесць “Дзве вясны дзяцей Прыяпа” добра ілюструе тэзу самога аўтара, што праблема *каранёў*, бадай, галоўная ў яго творчасці. Аповесць вызначаецца іранічным адлюстраваннем вясковага свету, а мастацкай спецыфікай аповеду пра яго нагадвае вядомыя аповесці польскага пісьменніка Эдварда Рэдлінскага “Канापелька” (1973) і беларускага празаіка Віктара Казько “Выратуй і памілуй нас, Чорны Бусел” (1989). Як слухна заўважыла Л.Я. Гінзбург, асобныя элементы любога мастацкага твора часта на нешта падобныя, але аўтарская індывідуальнасць выяўляецца праз *іх сістэму, прыцып сувязі*¹. Аповед у творы “Дзве вясны дзяцей Прыяпа” ўгрунтаваны на мантажным падыходзе, апісальніцкай дэталізацыі ў спалучэнні з іроніяй

¹ Л.Я. Гинзбург, *Литература в поисках реальности*, Ленинград 1987, с. 120.

Асноўнае месца дзеяння ў творы “Дзве вясны дзяцей Прыяпа” – беларуская вёска. Рэмінісцэнтнае ўжыванне імёнаў антычных багоў не толькі ажыўляе аповед, але ўзмацняе іранічнасць і філасафічнасць аповеду. Як вядома, Прыяп – гэта старажытнагрэчаскі бог плоднасці, бог земляробства. Героі празаіка – земляробы ў цяперашнім або мінулым часе, што прагнуць матэрыяльнага дабрабыту, іх ідэал жыцця – стабільная заможнасць – у поўнай меры не рэалізуецца, так і застаючыся ідэалам. Каб мець хаця б прыблізную гарантыю паспяховасці сваіх намаганняў, дзеці Прыяпа стараюцца пры пасадцы лёну і агуркоў абапірацца на свае і чужыя народныя традыцыі. Пачатак аповеду ў творы – іранічна-калянавуковы:

Як сведчаць шматлікія хронікі ды расповеды этнографав, з усяго календара веснавых працаў продкі паазерскіх дварчанаў найбольш шанавалі пару сяўбы. Шанавалі ж не так, мабыць з любові да гэтай шчодра апяянай паэтамі ды не меней шчодра палітай людскім потам, працаёмкай культуры, як хутчэй з-за масавасці самой дзеі, у якой кожны з жыхароў паселішча, незалежна ад узросту і росту, стану здароўя ці сямейнага становішча, мог пры жаданні ўзяць удзел. Хто ў свірне за вартаўніка пры мяхах з перавеным, даведзеным да належных кандыцый насеннем. Хто ў полі з сявенькай на поясе або на шыі ці – у бліжэйшым ужо да сённяшняга дня часе – пры сеяльцы. А хто і так сабе, збоку прышэку – падгледачом пры плоце ці пры ўзмежку пасля таго, як палеткі былі засеяныя і сейбіты пачыналі дзеля задобрання нябёсаў ды прынаджання багацейшага ўраджаю качацца, паводле пракаветнай паганскай завяздзёнкі, да знямогі голымі па зямлі².

На нейкі час традыцыю забылі, але ў часы перабудовы яе аднавіў малады старшыня мясцовага калгаса Янак Падзява: *Прышло быццам бы спрасонку з бадуга, як сам ён пасля, стальым ужо чалавекам, навучаны жыццёвым досведам уласнае душы нарострыст перад староннімі не расчыняць, прызнаваўся, а вось жа неўзабаве ў сувязі з прыняццем адмысловай дзяржаўнай праграмы вяртання да каранёў ды ў плыні своеасаблівага разумення тае праграмы мясцовым насельніцтвам і аказалася як нельга болей дарэчы (6).*

Рытуал заклікання плоднасці то заміраў, то ўзнаўляўся, але расповеды пра шанаванне традыцый у Дварчанах пары сяўбы лёну не знікалі: *Але гэта – калі пераймацца звесткамі з хронік ды розных этнаграфічных вышукаў наавер. Бо, здараецца ж, што збітыя з панта-*

² Ф. Сіўко, *Плебейскія гульні*, Мінск 2015, с. 5–6. Далей пры спасылцы на гэта выданне старонкі падаюцца ў дужках.

лыку цьмянымі дзеямі сучаснікаў хронікі ды відавочцы з этнографамі таксама – незнарок ці, можа, часам і наймысна, – хлусяць (144).

Вясковую пенсіянерку-швачку Юню Гук называюць Зяметрай. У старажытных грэкаў была багіня плоднасці Дзіяметра. Мянуска вясковай швачкі пайшла ад яе бацькі, які марыў мець сына Дзмітрыя-Дзіяметрыя. Земляробства для Юні – даніна традыцыі, а не занятак першачарговай значнасці. Сучасныя вяскоўцы – людзі сталага ўзросту, што дажываюць свой век на роднай зямлі, апрацоўваюць яе, каб пракарміцца самім і дапамагчы дзецям. Шмат з’явілася ў паўночна-беларускіх вёсках так званых *прыбышоў*, што з недаверам ставяцца да мясцовых жыхароў, як сям’я Шыпікаў. Вёска – прыстанак старых людзей, куды зрэзчасу наведваюцца дзеці і ўнукі, бо бацькам няма часу займацца імі ў горадзе.

Прыгодніцкая лінія пра тое, як Юня Гук, *жанчына не такая ўжо і цёмная, але і не надта каб прасунутая* (14), у разоры на сваім агародзе знайшла труп мужчыны, якога з дапамогай суседзяў памерлага, тайком пахавалі на могілках, у аповесці эпизадычная. Яна стварае эффект знешняй займальнасці і этычна характарызуе адносіны вяскоўцаў паміж сабой: у складанай сітуацыі людзі кіруюцца здаровым разлікам. *Гаспадарлівы, вёрткі, дапалы* (24), сусед Юні Юрык Падгайскі, які размяняў шосты дзясятак, некалі арганізаваў арцель па пашыве лянной вопраткі, але яго стрыечны брат Сашка Талалай з-за зайздрасці стаў перашкаджаць у працы, арцель знікла, і Юрык паабяцаў забіць брата. У забітым на сваім агародзе Юня і апазнала Сашку. Каб невінаваты Юрык не трапіў пад падазрэнне, нябожчыка трэба было пахаваць непрыкметна. Суседка Юні робіць уражанне жанчыны прыстойнай: *Чужых плёткаў Міруся Казакевіч, жанчына строга і нават часам суворая, не любіла. Хоць сама дарма што з маладых гадоў мела рэпутацыю святой (у пасёлку за вочы так яе ўсе і звалі – Святая), пры нагодзе займалася імі даволі ахвотна* (16). Міруся дапамагла Юрыку і Юні ў пахаванні, бо спадзявалася ў будучым на прыхільнасць Юрыка.

Праца на зямлі не настройвае людзей на сентыментальны лад. Старыя дварчане клапоцяцца пра дзяцей, але гэта не вынішчае клопат пра добры ўраджай. Падчас збору багатага ўраджаю агуркоў Юня не вельмі хоча, каб прыязджалі сын з нявесткай і адрывалі яе ад працы, а тыя, у сваю чаргу, не прыязджаюць, бо не хочуць працаваць, хаця і спачуваюць ёй.

Празаік расказвае і пра шараговых вяскоўцаў, і пра мясцовае кіраўніцтва ў асобе дырэктара льнозавода Рамана Міледзевіча Манд-

рыка ды былога старшыні калгаса, а пасля генеральнага дырэктара “Льновалакна” Янака Падзяву. Вяскоўцы здаўна падзяляліся на заможных і не вельмі заможных. Заможнасць залежала або ад асабістай прадпрымальнасці, або ад становішча на грамадскай лесвіцы. Адносна высокае грамадскае становішча было для дварчан галоўным закладнікам жыццёвага поспеху. Юніна нявестка Марынка Мандрык з маленства не ведала, *што такое нястача бацькоўскае любоўі-ўвагі. І не дзіва: з’явіцца на свет у такой сям’і, як сям’я Марынчыных бацькоў, дырэктара і галоўнага інжынера самага вялікага ў Паазер’і льнозавода, для дзіцяці ўжо гарантыя калі не поўнага шчасця, дык подступаў для яго надзейных, – несумненна* (37). Марына ўпэўнена крочыла па жыцці, бо гэта дазваляла ёй рабіць бацькава пасада. Раман Мандрык хваляваўся і за сваю сям’ю, і за справу, не скупіўся на добрыя рэкамендацыі для падначаленых, калі яны таго заслугоўвалі. Некалі ён пасадзейнічаў кар’ернаму росту свайго будучага кіраўніка Падзявы. Падзява ж ставіўся да людзей больш стрымана, гэта Мандрык тлумачыў разлікам былога падначаленага: *Гэтае месца, як ягонае зараз, займаць – што па канаце ў цырку хадзіць. Крок аблудны не ў той бок зрабіў, са словам неабачлівым вымкнўся – і паляцеў тарчма, і бывай крэселка, да пабачэння, сінекура* (111).

Жонцы Раман Міледзевіч скардзіўся: *Толькі гаворкі пра агульную справу, а ледзь да справы дойдзе – кожны найперш пра сябе дбае* (82). Калі было прынята рашэнне пра чарговае рэфармаванне гаспадаркі, Мандрык стаў задумвацца над тым, каб заняцца прыватным прадпрымальніцтвам.

Не без іроніі апавядальнік зазначаў пра жыццё генеральнага дырэктара вытворчага аб’яднання “Льновалакно”, што той кіраваўся прынцыпамі *дзе харчы, там і тарчы* (117); *уласнае меркаванне май, а рабі заўсёды так, як скажучь* (112):

Думаць, што генеральнаму дырэктару вытворчага аб’яднання “Льновалакно” Івану Падзяве так ужо і шанцавала заўсёды ў жыцці – значыць альбо нічога аб жыцці не разумець, альбо калі і разумець, дык вельмі прыблізна (111); Вылузнуцца з чарады папіханых ў шэрагі тых, хто сам папіхае, – не гэтак дарунак лёсу, як навука. Найперш жа, канечне, праца глуздоў, адмысловая гульня, да якой Падзява, сын эмтэасаўскага кавала і даяркі – пяцітысячніцы, заўсёды, колькі памятае сябе, быў здатны і ахвотны (112); Да спасціжэння ісціны аб карыснасці запабеглівага стаўлення да справы кар’ернага росту ды шкодзе для яе безагляднае авантурнасці Янак Падзява ішоў не ад тэорыі, не ад нейкіх вучоных трактатаў, а наўпрост ад жыцця (112).

Жыццё ў зменлівых абставінах прывучыла вяскоўцаў спадзявацца найперш на сябе, а дзеля знешняй бяспекі прытрымлівацца выканання загадаў зверху. У перабудовачны час у Дварчанах утварылася акцыянернае таварыства па вырошчванні льна-даўгунца, з’явілася доследная станцыя па вывядзенні яго новых гатункаў. Вяскоўцы пачуваліся вельмі добра, аднак неўзабаве Дварчаны заняпалі, хаця існаваў льнозавод, нават з’явілася вытворчае аб’яднанне “Льновалакно”. Ад вырошчвання лёну дзеці Прыяпа перайшлі на вырошчванне агуркоў, але гэта справа працягвалася нядоўга, бо ўраджай цалкам залежаў ад умоў надвор’я. Пасля вырошчвання агуркоў па рашэнні зверху павінна было змяніцца садаводствам, хоць мясцовы люд мала верыў у прыбытковасць такой справы. Праз нейкі час было прынята рашэнне пра ўтварэнне ў Паазер’і холдынга па вырошчванні лёну, не толькі даўгунца, але і кудраша, бо ў свеце вырас попыт на льняны алей. Нягледзячы ні на што, дварчанаўцы *гумору-аптымізму не губляюць. Бо дакладна ведаюць, як назаўтра заплававана, так акурат усё і адбудзецца. Як заўсёды – і пяць, і пяцьдзясят і сто гадоў таму – было ў Дварчанах. Адно што не з сьвенькай выйдучь яны на палеткі, як колісь далёкія іхнія прашчурны выходзілі, а пры найноўшай, днямі прыбылай найпрост з завода і напярэдадні толькі аправаванай тэхніцы* (143).

Героі “Цыманту” – нашы сучаснікі-месцічы. “Цымант” – аповесць з элементамі знешняй займальнасці, у якой аўтар доўжыць свае развагі пра родныя карані і іх ролю ў жыцці чалавека. Па сюжэце твора Станіслаў Мікалаевіч, што нарадзіўся ў невялікім мястэчку на ўскрайку балотнага заказніка, пасля шматлікіх пераездаў купляе дом недалёка ад родных мясцін і спрабуе перад смерцю наладзіць сувязь з роднымі пляменніцамі Алай і Нанай. Ён пасяліўся ў тыповым невялікім беларускім гарадку: *Як і паўсюль – мэр, рухавы, абыходлівы, асабліва калі датычыць справы ўладкавання ўласнага дабрабыту, дзядзька з неабдымнаю кронаю сваяцтва ў радаводзе. Як і ў большасці невялікіх населеных пунктаў гэтакага кшталту – пара прадпрымальнікаў мясцовае гадоўлі ў асобах мэравага ж сына і ягонай жонкі, чэпкай, не без прэтэнзій на элеганцкасць, дарма то правінцыялка, бізнес-вумэн, уладальніцы прыватнай аптэкі і шапіка па продажы напояў* (159).

Сваяцкія сувязі з пляменніцамі ў свой час разбурылі абставіны: родны брат Станіслава Мікалаевіча Віктар Тарасевіч, што працаваў загадчыкам майстэрні па рамонце тэхнікі і меў рэпутацыю працавітага і акуратнага чалавека, аказаўся маньякам-забойцам. Пасля вы-

крышца Віктара яго блізкія з'ехалі з родных мясцін, ратуючыся ад сорамаму і людскога гневу. Жонка Віктара нічога не расказвала дзецям пра бацьку і родных, бо не хацела, каб яны ведалі страшную праўду. Станіслаў Мікалаевіч, хаця і хацеў і разам з тым баяўся сустрэчы з пляменніцамі, так і не адважыўся спаткацца з імі. Ён адчуваў сваю віну за брата, за не вынішчанае часам і здаровым сэнсам шкадаванне да яго. Станіслаў Мікалаевіч вельмі баяўся стаць падобным да Віктара, таму і ўласнай сям'і не завёў. Роднае карэнне ён не мог адпрэчыць і баяўся яго.

Чалавека, у паказе пісьменніка, трымае ў своеасаблівым палоне яго мінулае, яно, як і родны кут, прыцягвае і адштурхоўвае адначасова. Пэўная ўвага надаецца ў творы людзям сярэдняга і маладога ўзросту праз згадванне жыццёвых гісторый Алы і Паўла Клімовічаў, Наны, кватаранткі Станіслава Мікалаевіча Зіны, брат якой выпадкова парушыў закон, чаго яму не магла дараваць Зіна. Паводле праява, сучаснікі заклапочаны найперш будзённымі пытаннямі, яны асабліва не задумваюцца над тым, дзеля чаго чалавек жыве. Павел Клімовіч бавіць час за півам і тэлевізарам, здраджвае жонцы, ненавідзіць сястру жонкі за яе беларускасць і жаданне навучыць пляменніка беларускай мове. Ала нічога не мае супраць атрымання грошай ад незнаёмага чалавека, паходжанне якога яе мала цікавіць. На агульным фоне вылучаецца, бадай, толькі Нана. Яна прыехала ў Беларусь з Закарпацця, дзе доўгі час жыла з маці. Яе цікавяць гісторыя і культура, яна хоча больш даведацца пра Станіслава Мікалаевіча, які пакінуў ёй з сястрой невялікія грошы, пра сваякоў У гэтай аповесці аўтар робіць несудыяльную выснову адносна маральнага аблічча сучасніка: этычна чалавек мізарнее, плывучы па хвалях будзённага жыцця.

Трэцяя аповесць, што дала назву ўсёй кнізе, – “Плебейскія гульні” – мае падзагалавак *аповед удзельніка*. Яна пачынаецца з эпіграфу з Альбера Камю *Я нічога не маю супраць гуманізму. Проста ён мне цесны, воль і ўсё*, а таксама – кароткага ўступу “Ад аўтара”: *Выкарыстанае ў якасці назвы гэтага аповеду словазлучэнне вядомае з III ст. да н.э. Як і іншыя свецкія публічныя мерапрыемствы таго часу, Плебейскія гульні з'яўляліся на абшарах старажытнай Рымскай імперыі і формую забавы насельніцтва, і сродкам адцягнення яго ўвагі ад грамадскіх спраў, і актыўнай дзяржаўнай дзейнасці. Адрасаты тых гуляў – плебеі, людзі асабіста быццам бы вольныя, але разам з тым пазбаўленыя грамадзянскіх і палітычных правоў* (235).

Падзагалавак аповесці найперш указвае на тое, што апавядальнік – гэта таксама арганічная частка гульцоў. Эпіграф іранічна падсвечвае

сюжэтную лінію: па хлуслівай заяве кіраўніцтва ўніверсітэта звальняе апавядальніка з працы як сябра нефармальнай літаратурнай суполкі, і ён спрабуе знайсці сабе сродкі на ўтрыманне. Натуральна, што добра або абьякава адносіцца да вінаваўцаў сваіх праблем апавядальнік не можа: ён глядзіць на свет вачамі пакрыўджанага і раззлаванага чалавека. У першым раздзеле – “«Unter uns»”, або прэзент ад Іаана” пададзены псіхалагічна пераканальныя разважанні пра стан чалавека, які трапляе ў складанае становішча і да апошняга спадзяецца на перамогу справядлівасці, але абставіны прыводзяць яго да сумнай высновы, што *ў соцыўме з дэфармаваным уяўленнем аб катэгорыі маральнага, дзе што ні чын (дзеянне – В.Б.), то свінства, страчваць пільнасць і кіравацца ва ўзаемадачыненьнях як з асобнымі людзьмі, так і з інстытуцыямі афіцыйнымі пафігічным народным “старой бабцы добра і ў шапцы”*, нельга (240).

Апавядальнік шчыра прызнаецца, што жыццёвыя выпрабаванні нарадзілі адзін настрой: *...мая і без таго не сказаць каб надта ўжо трывалая, ці, дакладней, як цяпер модна казаць, “упёртая” хрысціянская сутнасць пацярпела канчатковую паразу ў банальным супрацьстаянні з прагаю помсты* (245).

У цэнтры гэтай аповесці Ф. Сіўко – жыхары сучаснага горада, звязаныя найперш са сферай культуры і адукацыі. Апавядальнік называе сябе *годным нашчадкам паноў сахі і касы* (266): *Кампутар – саха, адно што мадэрнізаваная, мабільнік – каса з адпаведнымі часам прыбамбасамі. Агулам жа – гульні ў “святое”, мяркуючы па піетэце, з якім да іх ставімся* (266). Сябе апавядальнік прэзентуе як пісьменніка, аднак гаварыць пра літаратуру з іншымі ён, па яго прызнанні, не любіць. Літаратура для яго, з аднаго боку, – сродак пазбаўлення ад адзіноты, з другога – мэта існавання, таму пасля страты працы выкладчыка ВНУ перспектыва стаць настаўнікам школы яго не радуе, бо *школа з яе лаваю пісаніны, справаздач і планаў, цягамоцінай па рэалізацыі ледзь не штодзённых новаўвядзенняў па выхаванні ў патрэбным накірунку асобы для літаратара, тым больш такога грувасткага, працаёмкага жанру, як проза, – стоадсоткавая магіла* (244).

Асяроддзе гарадскіх літаратараў, калег па пяру, пададзена дастаткова іранічна. Карыкатурна выглядае амбітная паэтка, што публічна імкнецца дэманстраваць сваё лёгкае валоданне пяром: *На экране паэтка з нейтаймоўнай схільнасцю да скаргапісання, даносаў і іншых неэкзатычных відаў какання ў чужы кампот, чытае вершы і з уздымам распавядае пра тое, як днямі, у перапынку паміж шынкаваннем*

капусты і сартаваннем морквы разрадзілася ў выніку начнога азарэння яшчэ і рыфмаваным прадуктам, а назаўтра дзве гадзіны тлуміла ім галовы слухачоў падчас адной з сарака трох згарбузаваных і праведзеных ёю цягам апошняга месяца літлімпрэзаў (259). Паэт В. – аўтар сусальна-рамантычных тэкстаў пра характэрнае роднай зямлі і каханне (275), а ці ёсць у яго наогул якія чытачы, паэта, здаецца, зусім не цікавіць (276). Паэт К. стільны да філасофскіх рэфлексій, ён прыхільнік традыцыйных накірункаў у жывапісе і сардэчна-выгінальных вышукаў Рота і Мілера ў літаратуры (293). “К. хлебам не кармі, а дай зганяць у абганялкі” (293). Адаючы даніну рамантычнай традыцыі, К. паэтызуе самоту, а сам на самой справе баіцца застацца адзін. Нарысіст З., іранічна названы калегам па літліцэ-ху (279). Гэта

чалавек зычлівы і прязны, нават часам аж залішне, аж да навязлівасці, лічыць сябе ў горадзе за месію і дня не можа пражыць, каб не згарбузаваць пры першай жа нагодзе якую-небудзь творчую імпрэзу. На ўсіх калектыўных здымках З., як той персанаж з нататнікаў Чэхава, заўсёды стаіць паперадзе ўсіх, а любую спробу пасунуць яго ў сцэнары мерапрыемства хоць на міліметр ад лідарскай пазіцыі, то бок мікрафона, успрымае як нечуваную абразу. Выдаўшы чарговы зборнік твораў, З. і пад страхам смерці не назаве яго кніжкай. Усё, што ні выходзіла з-пад ягонага пра, – выключна і толькі кніга, а той, хто гэтага не разумее і не жадае разумець, рызыкуе нажыць у яго асобе ворага (279).

Мэта існавання З., які добра ведае жыццё, – забяспечыць сабе годнае месца ў капрызлівай памяці нашчадкаў (280). Малады драматург Б., які ці не ад часу наведання дзіцячага садка лічыць сябе паўнаспраўным творцам, ведае пра жыццё мала (280). Літаратары З. і Б. уваходзяць у розныя пісьменніцкія арганізацыі, паміж імі існуе асабістая непрыязнь, але часта ў друку яны пішуць кампліментарныя допісы адзін пра другога. Не лепшым чынам выглядаюць і некаторыя духоўныя пастыры. Так, айцец Леанід пастаянна скардзіцца на духоўную адзіноту. Інтэрэсы святара сярэдняга ўзросту абмежаваныя жаданнем выглядаць стыльна і сучасна, ён наладжвае для моладзі сустрэчы аб шкоднасці дашлюбных адносін, а сам мае за каханку маладзенькую дзяўчыну-студэнтачку.

Былыя калегі апавядальніка па ВНУ і іх кіраўніцтва найперш заклапочаны ўласным камфортным існаваннем. Загадчыца кафедры магла папярэдзіць падначаленага аб небяспецы звальнення, але для яе важней аказаліся ўласная бяспека і дабрабыт. У іншай ВНУ, куды трапіў працаваць карэктарам апавядальнік, часта выдаваліся

бессэнсоўныя па сваёй сутнасці навуковыя працы: *Выдаць казённым коштам паўтысячы старонак навуковага даследавання пра дбанне партбосаў першай трэці мінулага стагоддзя аб развіцці ў нейкім рэгіёне воднага транспарту, каб потым амаль цалкам згрузіць тое выданне ва ўтыль, – якая ўжо тут уцямнасць?* (317). Сябры апавядальніка старыя настаўнікі Вігаль і Ліда абураюцца імкненнем людзей скупляць даляры, а самі дораць на свята бліжкім менавіта гэтыя грошы.

Мастацкае даследаванне сучасніка і яго маральнага аблічча ў Ф. Сіўко ўгрунтавана на вар’іраванні матываў вядомага даследавання Ё. Хэйзінгі “*Homo ludens*”. Дамінантным жа ў аповесці з’яўляецца матыв існавання-гульні: *Гульня – гэта святое, усё нашае – з гульні* (285). У гульні чалавек імкнецца прыхаваць сваю сутнасць. У жыцці людзі найчасцей выступаюць далёка не арыстакратамі духу, а хутчэй плебеямі, гульня павінна гэта схавать. Так, *галоўная фішка амбітнай паэткі ў змаганні з няўгоднымі канкурэнтамі на творчай ніве, якою яна карыстаецца дзе і як толькі можа, – гульня ў бязмежны, без берагоў і без краю, патрыятызм* (259); настаўнік Вігаль спрабуе іграць ролю філосафа і праўдалюбца; рэгентка царкоўнага хору Ганка гуляе ў пангласаўскі аптымізм; настаўнікі на пахаванні чыноўніка ад адукацыі – у жалобу; айцец Леанід – у духоўнае адзіноцтва; рабаціністая дзяўчына, што хадзіла на службу па вечарах, – у бязмежнае верніцтва; загадчыца кафедры – у гуманізм; урачыха з паліклінікі – у інтэлігентнасць і яе немагчымасць у нашы дні; аднакурснік апавядальніка А. – у пакрыўджанасць лёсам: *Адзінае, здаецца, чым можна было б хаця б збольшага чалавека ўлагодзіць, – узяць ды заўчасна, да задавальнення ягонага, памерці* (293); выкладчыца кафедры матэматыкі, што проста нярэдка не прыходзіць на заняткі, – у службовую бездакорнасць; *цэрберы камідорныя ад аховы* (318) у ВНУ – у выкананне службовых інструкцый. Сам апавядальнік, як ён прызнаецца, гуляе ў дурня, бо не можа дараваць крыўды. Ацэнка апавядальнікам сябе самога нагадвае мілераўскае *У сваёй горычы і злосці я часта шукаю прычын выкрыць іншых. Гэта ўсё ж лепей, чым ганьбіць сябе, хоць я ў многім падобны да іх*³.

Для разумення характару чалавека і этычных імператываў сучасніка значную цікавасць уяўляе сабой кампазіцыйная частка “P.S.”, дзе апавядальнік зазначае: *Паводле тлумачальнага слоўніка, гульня – за-*

³ Г. Миллер, *Тропик Козерога*, Москва 2000, с. 8.

нятак дзеля забавы ці адпачынку, заснаваны на пэўных правілах, або наймыслныя дзеляні (замыслы, інтрыгі) для дасягнення нейкай мэты. Зважаючы на немагчымасць ахопу ўсёй разнастайнасці гульні ў адным кароткім апаведзе, аўтар дадае да яго пералік некаторых з іх, як яны яму бачацца ў святле сённяшняга прыватнага і грамадскага жыцця (321). У гэты пералік ён уключае, напрыклад, гульні у абазнанасць, у самотніцтва, у дэмакратызм, у выхаванне, у хованкі (калі у слізкай сітуацыі на пытанне “Дзе ты і з кім?”, памуляўшыся дзеля прыліку, адказваем: “А я і не ведаю, папраўдзе. Не тут, мабыць, і не там. Не з тым, напэўна, і не з гэтым” (323); у патрыятызм (Колькасць варыянтаў і сцэнароў бяжмежная. З усіх існых на свеце гульніў самая зручная для маніпуляцый і, адпаведна, як часам і само слова патрыятызм, – ці не самая шкодная) (323), у навучанне, у пабожнасць, у прэзумпцыю невінаватасці, у ідэйнасць, у “вось бы я” (Калі, не маючы дастаткова розуму і здольнасцей зрабіць як след нейкую справу, але нагружаныя тузінам мяхоў фанабэрыі, замест таго, каб паслухаць добрае парады мудрага чалавека, наадварот, робім усё, каб тае парады нават не прагучала) (325).

Этычны імператывы сучасніка, паводле апавядальніка, найперш заключаецца ў тым, каб маскіраваць свае сапраўдныя пачуцці і годна выглядаць у вачах сябе і іншых людзей, падчас той гульні, якую дыкуюць чалавеку абставіны або яго псіхафізічны стан.

У кнізе “Плебейскія гульні” Франц Сіўко праз вобразы сучасных вяскоўцаў, местачкоўцаў і гараджан стварае этычны партрэт сучасніка з дапамогай іранічных фарбаў. Пісьменнік акцэнтуюе жаданне сучаснікаў у любой сітуацыі знешне выглядаць прыстойна ў вачах іншых, імкненне да матэрыяльнага і духоўнага камфорту, неадназначнае стаўленне да родных каранёў.

ЛІТАРАТУРА

- Гинзбург Л.Я., *Литература в поисках реальности*, Ленинград 1987.
 Миллер Г., *Тропик Козерога*, Москва 2000.
 Сіўко Ф., *Плебейскія гульні*, Мінск 2015.

S T R E S Z C Z E N I E

PORTRET ETYCZNY WSPÓŁCZESNEGO CZŁOWIEKA
W KSIĄŻCE „ZABAWY PLEBEJSKIE” F. SIWKO

Autor książki „Zabawy plebejskie” odtwarza portret etyczny współczesnego człowieka przez pryzmat mieszkańców wsi, miasteczka i miasta. Pisarz skupia się na wysiłku człowieka współczesnego, który pragnie być odbierany w jak najlepszym świetle, pokazując jednocześnie jego duchową miałość i lekceważenie rodzinnych korzeni, pochodzenia. Aby stworzyć portret etyczny współczesnego człowieka F. Siwko wykorzystuje humor i ironię.

Słowa kluczowe: obraz artystyczny, pojemność etyczna, człowiek współczesny, gatunek, styl, ironia.

S U M M A R Y

ETHICAL PORTRAIT OF A MODERN MAN
IN THE BOOK BY F. SIWKO “PLEBEYSKIYE IGRY”

The author of the book “Plebeyskiye igry” recreates an ethical portrait of a modern man through the prism of villagers, inhabitants of a small town and a city. The writer focuses not only on a modern man’s efforts to be perceived positively, but also on his spiritual falsehood and negligence of family background. In order to create an ethical portrait of a modern man F. Siwko uses humor and irony.

Key words: artistic image, ethical capacity, modern man, genre, style, irony.